

Barbu Ștefănescu Delavrancea

APUS DE SOARE

Teatru

Cuvânt-înainte și note de
Nicolae Manolescu

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Cuprins

<i>Cuvânt-înainte de Nicolae Manolescu</i>	5
Barbu Ștefănescu Delavrancea – extras din <i>Istoria literaturii române pe înțelesul celor care citesc,</i> de Nicolae Manolescu	7
<i>Apus de soare</i>	13
<i>Viforul.....</i>	77
<i>Luceafărul.....</i>	163

BARBU ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA

(2 aprilie 1858 – 29 aprilie 1918)

Puține sunt prozele, nuvele realiste sau basme, ale lui Delavrancea care mai pot fi citite. Cu autorul **Sultănicăi**, grija lui Creangă pentru expresie încetează, iar despre o artă a limbii ca la Caragiale nu se poate vorbi. Elocvent din cale afară, slujindu-se de comparații școlărești (în **Sultănică**, nuvela de debut, „casele sunt albe ca laptele”, pervazurile „curate ca un pahar”, ferestrele „încondeiate cu roșu și albastru”), nesigur uneori de specificul lingvistic local (în trilogia dramatică despre Ștefan cel Mare și urmașii lui, abundă perfectul simplu oltenesc), fără pitorescul argotic muntenesc, când numai colorat, când de tot cenușiu, Delavrancea a devenit un scriitor de al doilea raft și de antologie. Într-o astfel de antologie își găsește încă locul nuvela **Hagi Tudose**, măcar prin câteva scene, cum ar fi aceea de la băcănie, care îi va fi inspirat lui Caragiale portretul lui Delavrancea în vizită la Berlin din faimoasa scrisoare:

Dar nu l-ați văzut cum mișună prin cărciumi și băcăni?, zise cititorul. Intră într-una, ia binișor o măslină,

O duce la gură și-o strecoară printre gingii. Fol, fol, fol, o mesteacă... «E, cum dai măslinile, dragă cutare?»... «Atât»... «Scump, scump de tot la aşa vremuri. Vremuri grele!» Si pleacă... Intră peste drum. Șterpelește icrele de cosac. Rupe o bucătică, îi face vânt. Pleasc, pleasc... «Cum petreci voi icrele?» «Atât» «Scump. Scump. Vremuri grele!» Si pleacă... Se duce la pastramagiul din colț. «Ia să vedem, vericule, cum ți-e marfa, că nu mai dau pe la cutare»... Ia o feliuță, îi face de petrecanie. «Cum o dați?» «Pe parale și atât» «Aș, v-ați scumpit de tot! S-au dus vremurile alea... Vremuri grele!» Si pleacă. Îi e sete. Intră într-o bragagirie. «Ei... să gust... ce bașibuzuc aveți?» Suge un fund de tinichea, ghiorț, ghiorț, ghiorț, ghiorț. «Zeamă de aguridă. Cin's-o bea? Cin's-o plătească? Vremuri...» Si pleacă. Așa mănâncă și se răcorește și pe el îl dau banii afară din casă.

Cum se vede din finalul pasajului citat, ca și din atâtea altele, Delavrancea nu se poate abține de la aprecieri. Dacă lăsa comportamentul personajului să vorbească de la sine, nuvela ar fi putut fi o reușită deplină. În **Domnul Vucea**, prozatorul reînnoadă cu tradiția prozei memorialistice. Dascălul

Coperta volumului *Apus de soare* de Barbu Ștefănescu Delavrancea, apărut în celebra colecție *Biblioteca pentru toți*, 1971

e cel de la pașoptiști și Caragiale, nu cel de la Slavici. Repetarea clasei, după o examinare de un caraghioslăc imens, este iarăși o scenă antologică, din păcate prea lungă, alt defect al prozei scriitorului, spre a o reproduce aici. Din teatru, nu se poate reține mai nimic, cu tot succesul, azi istoric, al piesei **Apus de soare**. Povestirile pentru copii sunt onorabile. În ciuda șovăielilor lui artistice, Delavrancea n-a fost un scriitor naiv sau fără cultură. Cum vedem din publicistica lui, din corespondență sau din ciornele pieselor, era temeinic școlit, la curent cu ce se scria în lume. Discursurile lui parlamentare aparțin unui capitol special al istoriei noastre, rareori luat în considerare altfel decât documentar, deși sunt o operă majoră de elocință, pe picior de egalitate cu ale lui Carp și Maiorescu, dintre contemporani. Și aceasta, în pofida unei concepții politice inconsecvente și contradictorii, care lasă fără răspuns întrebarea cum se împacă poporanismul și ura de clasă a fiului de căruță din Delea Veche cu spiritul conservatorilor, fie junimiști, fie democrați-liberali.

NICOLAE MANOLESCU - *Istoria literaturii române pe înțelesul celor care citesc*,
Editura Paralela 45, 2014

PERSOANELE:

ȘTEFAN CEL MARE, BOGDAN, LOGOFĂTUL TĂUT, POS-TELNICUL TOADER, VORNICUL JURJ, HATMANUL ARBORE, PÂRCĂLABUL DRAGOȘ, PÂRCĂLABUL ALEXA, PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ, PÂRCĂLABUL ȘANDRU, PÂRCĂLABUL COSTEA, PÂRCĂLABUL NEGRILĂ, BĂTRÂNUL ȘTEFUL, fost pârcălab, BĂTRÂNUL HRĂMAN, fost pârcălab, PAHARNICUL ULEA, CLUCERUL HRINCIVICI, VAMEȘUL CHIRACOLA, CLUCERUL MOGHILĂ, STOLNICUL DRĂGAN, JITNICERUL STAVĂR, PETRU RAREȘ, DOFTORUL IERONIMO DA CESENA, DOFTORUL ȘMIL, DOFTORUL KLINGENSPORN, ȚUGULEA MOGHILĂ, UN PIETRAR, UN CURTEAN, DOAMNA MARIA, IRINA, fata pârcălabului Dajbog, REVECA, fata comisului Huru, BĂLAŞA, fata pârcălabului Oană, ILINCA, fata pârcălabului Gherman, DOMNICA, fata hatmanului Arbore, ANCUȚA, fata pârcălabului Toader, OLEANĂ, fata vornicului Duma, FIRA, fata pârcălabului Dragoș, LISANDRA, fata pârcălabului Alexa, JOIȚA, fata pârcălabului Ivanco, NEAGA, fata pârcălabului Șandru, ILEANA, fata pârcălabului Ivașcu, HERA, fata pârcălabului Grumază, STĂNIȘOARA, fata pârcălabului Ieremia, OANA, DOCHIA, căpitani, copii de casă, aprozi, hotnogi, hânsari¹ etc.

¹ Hânsar – Ostaș călare, fără leafă (în Evul Mediu, în Moldova), care era răsplătit din prada luată de la dușmani.

ACTUL I

În stânga, o aripă a castelului din Suceava, cu ferestre cu gratii de fier, sfârșindu-se cu o terasă pusă pe tălpi de piatră. O ușă dă pe terasă. Mai departe se vede turnul castelului. În dreapta, o poartă. Ceva mai în fund, un puț cu două roate și cu un colac de piatră. O albie cu apă de nălbit. Lângă puț, o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu arbori și copaci bătrâni, înconjurată cu ziduri vechi. Jețuri, scobite în piatră, la umbra copacilor. În fund, o parte din orașul Suceava și valea râului Suceava șerpuind dinspre munte. E o zi de toamnă. Vântul suflă. Frunzele cad.

SCENA I

IRINA, REVECA, BĂLAȘA, ILINCA, ILEANA,
DOMNICA, ANCUTA, OLEANNA, FIRAA, LISANDRA,
JOIȚA, HERA, NEAGA, STĂNIȘOARA, OANA,
DOCHIA și ȚUGULEA MOGHILĂ.

(La ridicarea cortinei toate lucrează.)

IRINA: Cum, cum?

FIRA: Ei, aşa... Zic, se duse, se duse, până dete d-un balaur...

JOIȚA: Mai încet, Hera. Dai peste țeavă... De un ce, Zamfiro?...

Și tu, Lisandra, bate mai domol... Na! iar ai încurcat firele...

LISANDRA: De un balaur... Stați... A sărit tindechea¹.

¹ Tindeche – Bucată îngustă de lemn sau de oțel, cu dinți la ambele capete, cu ajutorul căreia se ține întinsă pânza la război când se țese manual.

ILEANA: Cu gândul la Orhei. D-a mai sări o dată, să știi că rămâi, ca mine, fată bătrână.

REVECA: Ba ca mine...

IRINA: Ba ca mine...

BĂLAŞA: Ca voi... ca noi...

ILINCA: Dumnezeu să ţie pe pârcălabul Alexa din Orhei.

NEAGA: Lasă focului basmul. La noapte. Vântul se umflă.

Frunzele cad. Va fi numai bine: noapte, vijelie, basm, și eu să mă ghemuiesc lângă dada Irina.

(*S-aud toaca și clopotele.*)

REVECA: Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu bostanul fieră și fagurii de miere și ulciorul cu apă rece.

DOCHIA: S-aducă mama, bunica maichii.

IRINA (*către Țugulea*): Și tu? Ce stai ca un țap logodit?... Ești mândru... Ai sabie... Și ce-ai să faci cu ea?

ȚUGULEA (*face cu mâna ca și cum ar tăia*): Să...

IRINA: Măăăă...

ȚUGULEA: Hî-hî...

IRINA: Când?...

ȚUGULEA: Iacă ș-acuma...

IRINA: O! bătu-te-ar potca! (*Îl mângâie.*) S-ajuți mamei Dochii. Dar, vezi, ține-ți firea, nu-ți pune mintea cu bostanul. (Fetele râd.)

ȚUGULEA: Apoi... dă... maică, maică! (*Iese.*)

SCENA II

Cele de sus, afară de ȚUGULEA și DOCHIA.

LISANDRA: Am țesut bine, dadă Reveca?

REVECA: Nu bate într-o parte. Apucă spata drept de mijloc.

ANCUȚA: Dar eu?

REVECA: Mai bine... Nu strânge cârligele... Așa... mânile-n voie... ca și cum te-ai juca.

DOMNICA: Verdele ăsta, ori ăsta, dadă Reveca?

¹ Potcă – Încurcătură, necaz, belea; vrajbă, ceartă.

REVECA: Privește firea... Aci, școala și învățătura. Primăvara toate sunt proaspete, dar nu depline, vara toate coapte și vii, toamna toate pălesc, prind un fel de rugină, se învechesc... și nimic murdar... Da, bine...

STĂNIȘOARA: Uf! Doamne, Doamne!

REVECA: Ce, moțato? Ți s-a urât? Binișor. Ghergheful e de răbdare.

JOIȚA: Iaca și barba părintelui Ivașcu din Hotin...

IRINA: Ba părul tău de oaie creață.

HERA: Am isprăvit. Nu mai am țevi.

BĂLAŞA: Da, dar pe dinafară cine-a dat?

HERA: Numai la două. Le desfac și le fac.

OLEANA: E bine, Reveca?

REVECA: A! o minune! Ai zice că de când te-ai născut ții furca-n brâu. Da... da... Inul curge din caier pe fus ca un fir de păr. Nici o gâlcă. Deștele tale mulg caierul, și caierul se topește, și fusul zbârnâie și plutește parc-ar avea aripi. O! ciută zglobie, tu ai să ții casa c-un fus... Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut?

OANA: Mai am puțintel și le nălbesc. Prea multe. Și nu mă plâng că sunt prea multe, dar pentru că sunt multe mă pui pe gânduri...

REVECA: Mă băiete – că porți părul bălan ca plăieșii –, ce spui? Ce gânduri?

OANA: Nu vedeți ce de fâșii? Și încă trei cămăși de in, d-ale doamnei, să le rup pentru slăvitul domn ăl mare...

ILINCA: Fa Oană, ție ți-e lene.

OANA: Ba...

BĂLAŞA: Fa Oană, ție ți-e foame.

OANA: Ba...

BĂLAŞA: Fa Oană, pe tine te ține degeaba la curte.

OANA: Dă...

IRINA: Fa Onișor, cin' ți-a dat ție betele astea de argint?

OANA: Slăvitul.

REVECA: Dați pace fetei... Ce e, Oană, cu gândurile tale?

OANA: Ce să fie?... Prea multe fâșii... Prea multe...

REVECA: Nu-i trebuie? De ce te plângi?

OANA: Da... îi trebuie... Dar de ce aşa de multe?... Şi buna doamnă, când mi le-a dat, mi-a zis: „Până diseară să le faci... Şi mai lungi, Oană, mai lungi”. Şi-a oftat. Şi, plecând, am văzut-o făcându-şi cruce.

TOATE: Făcându-şi cruce?

OANA: Da... Mie îmi miroase a război...

TOATE: A!

ILINCA: Război... că de mult nu fusese... Aproape de doi ani... Şi se-mplinesc douăzeci de ani de când pârcălabii Gherman – bietul tata – şi Oană, tovarăşul lui, picară din turnul Cetăţii-Albe... Şi-a zis Oană lui Gherman: „Scapă tu!”... Şi-a răspuns Gherman lui Oană: „Ba tu!”... Şi s-au grijit amândoi, şi şi-au iertat păcatele unul altuia... i-a zis Oană lui Gherman: „Tie-l Dumnezeu pe Ştefan!”... Şi-a zis Gherman lui Oană: „Amin!”... Şi-au pierit ei cu toţi ai lor...

IRINA: Sunt douăzeci şi şapte de ani încheiaţi de când pieri floarea Moldovei la Războieni. Trosnea cetatea ridicată-n pripă de slăvitul nostru voievod... Flăcările se-nălţau până la cer... Şi el ţipa: „Nu vă lăsaţi!”... Şi pârcălabul Dajbog, bietul tata, i-a zis: „Nu ne-om lăsa, dar du-te”... Şi comisul Huru, şi postelnicul Hrâncu îl târâră afară din luptă, ru-pându-i vestminte de pe el, şi i-au zis: „Du-te, că Moldova nu pierde d-om pieri noi”... Şi s-au stins şi Hrâncu, şi Huru, şi Dajbog, cu toţi boierii mari şi mici, bătrâni şi tineri, până la unul, că Mohamed, văzându-i, a şoptit lăcrimând: „Oh! ţara aceasta nu va fi a mea!”... Şi sfântul s-a dus şi-a adunat plăieşii, şi-a adulmecat pe Mohamed lovin-du-l de dinapoi şi din lături până l-a trecut Dunărea... Şi-a pus piatra săpată unde a stat bătălia, mărturisind lumii: „Aici, eu am fost frânt, să cunoască şi să ştie toată suflarea din ţară că a fost cu voinţa lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, şi lăudat să fie numele lui în veacul vecilor”.

TOATE: Amin!

REVECA: În patruzeci şi şase de ani, treizeci şi trei de bătălie, două fără izbândă şi treizeci şi una de biruinţi! El să trăiască, şi Moldovei i-e bine!

ILEANA: Va trăi cât Matusalem, ştiu eu...

DOMNICA: Și eu...

LISANDRA: Și eu...

JOIȚA: Și eu...

HERA: E înzăoat!

NEAGA: Când s-a născut, l-a scăldat în sânge de șerpoaică...

IRINA: Și de vultur... Să se strecoare și să se înalte...

SCENA III

DOCHIA aduce, p-un cârpător¹, bostanul spart în bucăți. Ies aburi. ȚUGULEA, pe două tăvi de argint, faguri de miere, pere și struguri. OANA se duce cu un vraf de fâșii la puț și le-așează în albie.

ȚUGULEA: Loc, loc... struguri mașcați... parcă ar fi lacrimi... și faguri cu miroș de sulfină... și pere ca...

REVECA: Cum?

ȚUGULEA: Iacă o vorbă.

REVECA: De unde știi?... Șterge-te la nas... Uf! și ai și sabie... Multe urzici ai tăiat...

ȚUGULEA: Sunt moldovean... Țugulea al lui Moghilă... Să nu râzi de mine... Măria Sa doamna m-a pus să-nvăț slujbă domnească... Pân' la sabie...

REVECA: Sât!... Vine...

SCENA IV

ȘTEFAN vine de la dreapta din ograda. Mustațile și părul, aproape albe. C-o mâna ține pe DOAMNA MARIA, cu alta o sabie dreaptă cu mânerul cruce. La câțiva pași, câțiva curteni și aprozi în haine împodobite.

ȘTEFAN: Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Parcă sunteți pui de găină când trece uleul... Parcă sunteți un stol de vrăbii

¹ Cârpător – Bucată de lemn rotundă, pătrată sau dreptunghiulară, pe care se răstoarnă mămăliga sau pe care se taie carne, ceapa etc.; fund.